



SENÎ ALİ'NİN ELİF-NÂME'Sİ

Gülşen CANDAN*

ÖZET

Elif-nâme, elif ve nâme sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir kelime olup aynı zamanda bir manzumenin adıdır. Elif harfinden ye harfine doğru alfabetik olarak sıralanması akrostiş yani muvaşşah sanatı ile örtüşmekte ve elif-nâmelerin Türk edebiyatında çok sayıda örneği bulunmaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle elif-nâmenin tanımı yapılmış ve genel olarak elif-nâmeler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Senî Ali'nin hayatına kısaca değinilmiş, ardından şâirin divânında yer alan ve daha önce haberdar olunamayan elif-nâme metni transkripsiyon harflerine aktarılarak şekil ve muhteva yönünden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Elif-nâme, muvaşşah, akrostiş, Senî Ali.

“ELIF-NÂME” OF SENÎ ALI

ABSTRACT

Elif-nâme, elif words and nâme is a word that occurred at the same time the merger is the name of poetry. Acrostic that is the correct alphabetical order to the letter Alif muwashshah elif-nâme with the art overlaps and is an example of a large number of Turkish literature.

In this study, in general, elif-nâme-nâme has been defined and given information. Then I briefly mentioned Ali's life, the poet's general council and notified before an unusual then transferred from the shape and content elif-nâme the letters of the text was analyzed in terms of transcription.

Key words: : Elif-nâme, muvaşşah, acrostic, Senî Ali.

I. Giriş

Dîvân, halk ve tekke şiirinde başta dinî ve tasavvufî olmak üzere birçok konuda ve ayrıca din dışı konularda da kaleme alınan elif-nâmeler, elif ve nâme kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir. “Elif”, Arap alfabesinin ilk harfinin adı,¹ “nâme” ise Farsça “mektup, risale, kitap”² anlamlarında bir kelimedir. Bu iki kelimenin birleşmesi ile bir manzume türü ortaya çıkmıştır.

* Sakarya Ü. Sos. Bil. Ens. Yüksek Lisans Öğrencisi. El-mek: gcandan@hotmail.com.tr

¹ Âmil Çelebioğlu, “Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 607-624; Nihat Öztoprak, “Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 2006, c. XXXV, s. 136.

Prof. Dr. Nihat Öztoprak, farklı şekil ve konularda örnekleri bulunan elif-nâmelerle ilgili kesin bir tarif geliştirmenin zor olduğunu belirtmekle beraber şekil, muhteva ve ölçü gibi ortak hususiyetleri dikkate almak suretiyle elif-nâmeleri, “*Elif-nâme, mısra veya beyitlerin ilk harfleri alt alta getirildiğinde, elif’ten ye’ye alfabetik bir şekilde sıralanan, ekseriyetle aruzun fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün kalıbıyla ya da 11’li hece ölçüsüyle nazm edilen, gazel, kaside, müseddes gibi farklı şekillerle yazılabilen, daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiirlerdir.*”³, şeklinde tarif etmiştir.

Elif-nâme ile ilgili diğer bir tarif ise Prof. Dr. Abdurrahman Güzel tarafından yapılmıştır: “*Osmanlı Türkçesindeki otuz üç harfin değişik konularda, değişik şekillerle, genellikle mısra başlarındaki harflerin alt alta alfabetik sıra ile beyitler hâlinde yazılarak devam etmesi neticesinde oluşan manzum eserlerdir.*”⁴

Elif-nâmenin şekil özelliği olan elif’ten ye’ye doğru alfabetik şekilde sıralanması, akrostiş veya diğer bir isimle muvaşşah sanatını hatırlatır. Muvaşşah sanatında beyitlerin veya mısraların baş veya ortalarına bazı harf veya kelimeler getirilir. İlgili kelimeler aynen veya noktalarında değişiklik yapıp alınca ortaya bir isim veya bir maksat çıkar. Dolayısıyla türleri de hayli fazladır.⁵

Bilindiği üzere akrostişin kökeni oldukça eskidir. Eski Ahit’teki ağıtlarda harflerle âhenk sağlanmış metinler mevcuttur. Bu ağıtlarda mısraların ilk harfleri kıta boyunca aynıdır. Bu düzenleme ile dinî metinlerde şekille bağlantılı bir âhenk oluşturulmuştur.⁶ Yine bilindiği kadarıyla Türk dilinin ilk akrostiş tarzı örneğine Burkan kültür muhitinde yazılan dinî bir şiirde rastlanmıştır. Uygur (Soğd) harfleriyle yazılmış olan ve şu anda British Museum Or. 1812(108) numarada kayıtlı bir mecmuada bulunan bu şiir, 21 sekizliden ibarettir.⁷

Dîvân, halk ve tekke şiirinde çok sayıda örnekleri bulunan elif-nâmelerin, ilgili örnekleriyle birlikte bütün biçim ve içerik özelliklerini ortaya koyan kapsamlı bir çalışma henüz ortaya konulmamış olmakla birlikte; bazı elif-nâme metinlerinin neşrinden hareketle, kısmen biçim ve içerik özelliklerine değinen, bazı tanımlar geliştirmeye çalışan önemli çalışmalar da yok değildir.⁸

² Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Kâtu*, haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000, s. 540; Nihat Öztoprak *a.g.e.*, s. 136.

³ Nihat Öztoprak, “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007), *Bildiriler-2*, Erzurum 2009, s. 817.

⁴ Abdurrahman Güzel, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 634.

⁵ Ali Temizel, “Ahmedî’nin Farsça Eserleri: Tenkitli Metin-İnceleme-Tercüme ve İndeks”, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2002, s.165; Hikmet Akdemir, *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*, Nil Yay., İzmir 1999, s.376; Menderes Coşkun, *Sözün Biyyüsü Edebî Sanatlar*, Dergâh Yay., İstanbul 2007, s. 310.

⁶ Orhan Kemal Tavukçu, “Akrostiş (Muvaşşah)”, *Kültür Tarihimizde Gizli Diller Şifreler*, Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Erdal Şahin, Picus Yay., İstanbul 2008, s. 221-222; Ahmet Gökçimen, “Türkmen Edebiyatında Elifname” *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 43, Erzurum 2010, s. 105-120.

⁷ Reşid Rahmeti Arat, *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1986, Türk Tarih Kurumu Yay., s.102-115; Nihat Öztoprak, “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007), *Bildiriler-2*, Erzurum 2009, s. 817.

⁸ Namık Açıkgöz, “Bakâyî’nin Battal-nâme Adlı Eserindeki Elif-nâme”, Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu, *Bildiriler*, Elazığ 1989, s. 1-5; İsmet Çetin, “Elifnâmeler ve Sefil Ali’nin Bir Elifnâmesi”, *Millî Folklor*, Ankara 1992 s. 39-42; Mustafa Demirel: “Âşık Paşa’nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri”, *Bilgi Bilim Kültür Dergisi*, Ankara 1996, s. 202-246; Nihat Öztoprak, “Bursalı Feyzi Efendi’nin Elifnameleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 2006, c. XXXV, s. 135-167; Nihat Öztoprak, “Elifname Yazma Geleneğine Göre Fuzûlî’nin Elifnamesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslararası V. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Deyişbilim Yazıları*, İstanbul 2006, Pegem A Yay., s. 327-336; Selami Turan, “Hatâyî’nin Elif-nâme Tarzında Yazılmış Şiirleri”, Arayışlar, *İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Isparta 2004, s. 107-125; Fikret Türkmen: “Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşî Şairlerin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller”, I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (22-24 Ekim 1998), *Bildiriler*, Ankara 1999, s. 339-355.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Ahmet Sûzî, Askerî, Âşık, Âşık Ömer, Âşık Paşa, Bosnalı Tâlib, Bursalı Feyzî, Dukakinzâde Ahmet Bey, Erbâbî, Esrar Dede, Fahrî, Fakîh, Gazâlî, Giritli Aşkî, Fuzûlî, Hâşimî, Hatâyî, Himmî, Üstadım, Kâdirî, Kâimî, Kaygusuz Visalî Alâeddin, Kul Seher Abdal, Mihrî Hatun, Misâlî, Muhibbî, Nesîmî, Nihânî, Sırrî, Vîrânî vd. Türk edebiyatında elif-nâme örneği veren isimlerden bazılarıdır.⁹ Bunlar arasında Âşık Paşa(ö. 733/1332), Arap harfleriyle ilk Türkçe elif-nâme yazar şâirdir.¹⁰ Bursalı Feyzî ise eldeki bilgilere göre dokuz elif-nâmesi ile Türk edebiyatında en çok elif-nâme yazar isimdir.¹¹

Prof. Dr. Nihat Öztoprak'ın tespitine göre, edebiyatımızda pek çok örneği bulunan elif-nâmeler tertip hususiyetlerine göre 5 gruba ayrılabilir:

Birinci elif-nâme türü, mısra başlarındaki kelimelerin ilk harflerinin elif'ten ye'ye doğru alfabetik sırayla yazılması şeklinde oluşan *düz elif-nâmeler*dir. Bu türde, genelde ilk kelimedden önce ilgili harf yazılır ve vezne dâhil edilir. Düz elif-nâmeler de kendi içinde mısra başları alfabetik olanlar, beyit ve dörtlük başları alfabetik olanlar, yalnızca mısra başında değil mısra içinde de harflerden biri ya da bir kaç yer alanlar, bir mısraında baştaki harf ile başlayan en az iki veya daha fazla kelime kullanılanlar şeklinde gruplandırılabilir.

İkinci elif-nâme türü, düz elif-nâmelerin aksine mısra veya beyit başlarının ye'den elif'e doğru sıralanmasıyla meydana gelen *ters elif-nâmeler*dir.

Üçüncü elif-nâmeler, mısra veya beyit başları elif-ye-bâ-lâmelif... şeklinde baştan sona ve sondan başa doğru karışık sıralanan *düz-ters elif-nâmeler*dir.

Dördüncü elif-nâmeler, kafiyeleri alfabetik dizilen ve *mesnevî nazım şekliyle yazılmış elif-nâmeler*dir.

Beşinci ve son elif-nâme türü ise eğitim amaçlı olarak ve bir *halk oyunu şeklinde tertip edilmiş olan elif-nâmeler*dir. Bu elif-nâmelerde mısra başlarındaki harfler, elif'ten ye'ye alfabetik olarak sıralanırken ilk kelime bir şehir, ikinci kelime bir sanatkar, üçüncü kelime ise o sanatkarın ortaya koyduğu eserin adıdır. Üstelik bu kelimelerin her biri, mısra başlarındaki harfle başlamak durumundadır.¹²

II. Senî Ali'nin Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi 161 ve Uşşâkî Tekkesi 181 numaralarında kayıtlı olan dîvânın müellifi Senî Ali'dir. Yapılan araştırmalar sonucunda müellifin hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye şimdilik rastlanılmamıştır.

Senî Ali'nin hayatı hakkında sadece dîvândan hareketle elde edilen bilgiler bulunmaktadır:

⁹ Nihat Öztoprak, "Bursalı Feyzî Efendi'nin Elifnameleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 2006, XXXV, s.137; Hakan Taş, "Deli Birâder Gazâlî [Ö. 1535?]'nin Elif-nâme'si", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/2 Spring 2008, s. 644.

¹⁰ Ali bin Ahmed bin Emîr Ali, *Mecmû'a-i Latîfe ve Dili, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, haz. Mustafa Demirel, Çağrı Yay., İstanbul 2005, (bk. Elif-nâme metni s. 8-42); Nihat Öztoprak, "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri", Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007), *Bildiriler-2*, Erzurum 2009, s. 817.

¹¹ Nihat Öztoprak, "Bursalı Feyzî Efendi'nin Elifnameleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 2006, XXXV, s.137.

¹² Nihat Öztoprak, "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri", Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007), *Bildiriler-2*, Erzurum 2009, s. 818-822.

“İsimleri Ali ve tarikleri Halveti ve Gülşeni fukarâsındandır. Hâzâ Dîvân-ı Senî kudde sırrihu’l-azîz¹³” cümlesi müellifin adı, mahlası ve bağlı bulunduğu tarikat hakkında bir miktar bilgi vermektedir.

Senî’nin doğum yeri, doğum tarihi, nerede yaşadığı ve ölüm tarihi hakkında ise herhangi bir bilgi mevcut değildir. Dîvânda yer alan “Medh-i Padişâh-ı Cihân Sulţân Süleymân Bin Selîm Hân” başlıklı mesnevîden hareketle şâirin, 16. yüzyılda ve Kânûni Sultan Süleyman devrinde yaşadığını söylemek mümkün görünmektedir. Üstelik mesnevîdeki 5. ve 6. beyitler bu kanaati kuvvetlendirmektedir:

Niçün medh etmeyem ben pâdişâhum

Nigehdâr-ı cihân âlem-penâhum

Ki bileler Senî-i nâ-tüvânı

Süleymân şâh devridür zamânı¹⁴

Şâir şiirlerinde Senî mahlasını kullanmıştır. Gazel nazım şekli ile yazmış olduğu bir şiirinde bu mahlası seçme sebebini ise şöyle açıklamaktadır:

Saňa berķ-i tecellî nür-ı zâtum

Senî nâm ol sebeb kıldum taħalluş¹⁵

Halvetî tarikatının Gülşeniye koluna bağlı bulunduğu için Senî şiirlerinde ve çoğunlukla mahlas beyitlerinde olmak üzere İbrahim Gülşenî ve Dede Ömer Rüşenî’yi anmıştır:

Dem-â-dem Rüşenî Senî [‘Alî] dir Gülşenî saňa

Ṭarîķu’l-vaşlı fî’l-‘aşķi fida’r-rûķi ihsânu¹⁶

Gülşenî dir ey Senî gencün senüñ çün ‘aşķ imiş

Bu ‘imâret varlığıñ vîrân idersün ‘âķıbet¹⁷

Cihânda Rüşenî vü Gülşenî’ye

Olan ķâ’im maķâm ancaķ Senî’dür¹⁸

Senî dinî-tasavvufî şiirler yazan bir şâirdir. Ele aldığı şiirler şekil ve muhteva yönünden geleneğin devamı niteliğindedir. Kullanılan vezin ve nazım şekilleri aynıdır. Aruz dışında hece vezniyle de şiirler yazmış ve şiirlerinde mazmunları da ustalıkla kullanmıştır. Dört halifeden, meleklerden, efsanevî kahramanlardan bahsetmiş, kıssalara, efsanelere yer vermiş, âyetlerden iktibas yaparak şiirlerinin muhtevasını zenginleştirmiştir. Türkçe dışında Arapça ve Farsçasının da iyi olduğu anlaşılan şâir dîvânda 15’e yakın mülemma gazel kaleme almıştır. Şiirlerinde kendisinin Rûm/Anadolu şâiri olduğunu belirtmiş ve bir gazelinde, hünerin Arap ve Acem’den geldiğini fakat Anadolu’yu ihyâ edenin kendi ilim ve irfanı olduğunu dile getirmiştir:

¹³ Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 3^a ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 3^a.

¹⁴ Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 6^a-6^b ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 5^b-6^a. Senî’nin son beyiti verilen bu mesnevîsinin tamamı 31 beyittir.

¹⁵ Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 40^b-41^a ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 38^a.

¹⁶ Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 10^a ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 9^b.

¹⁷ Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 15^b ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 14^b-15^a.

¹⁸ Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 29^b-30^a ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 27^b-28^a.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Hüner gerçi 'Arab'dan ü 'Acem'den geldi evvelden

Velî ihyâ ider Rûm'ı Senî'nün tâze 'irfânı¹⁹

III. Metnin Şekil Özellikleri

Senî Ali'nin elif-nâmesi mutavvel gazel nazım şekli ile yazılmış olup toplam 29 beyitten meydana gelmiştir. Metni verilen elif-nâme düz elif-nâmelerin “Beyit veya dörtlük başları alfabetik olan elif-nâmeler” grubuna bir örnektir:

Elif Allah zâtına oldı işâret muṭṭlakâ

Hem elif ta'bir-i ülfetdür Hüdâ ḥalka şehâ

Bâ bekâdan şâdır olan [rûḥ u ?] cevher ol durur

Kim aña rûḥum durur didi ḥaberde Muşṭafâ

Tâ tebârek nefsi küle mevcûd olmaḫdur delîl

K'ol sebebdür cüz ü küllün fiṭratına ibtidâ

Şâ şübüt ider ki senden [çok] netâyic gelmege

Arş [u] ferş [ü] hem 'anâşır hem ṭabayi'le şerâ

Dukakinzâde Ahmed Bey, Misalî, Noksanî, ve Nuzûlî'nin birer; Mihrî Hatun ve Selâmî'nin ikişer elif-nâmesi böyledir. Ayrıca düz elif-nâmelerin bu şekilde tertip edilmiş güzel bir örneğini de şiirlerini Muhibbî mahlasıyla kaleme almış olan Kânûni Sultan Süleyman vermiştir:

Elif ey zülfi siyeh ebrûsı çin çeşmi Tâtâr

Nice feryâd ideyin karşıña ey döst hezâr

Be bir gün ola mı kim yüzüm üzre başasın

Ayaḡuñ topraḡına eyleyeyin cânı nişâr

Te temâşâ ideliden ḫad-i dil-cûnî şehâ

Hiḍmete baḡladı bil karşıña el ṭıtdı çenâr

Şe şenâlar idelüm olmaya ol ḫüsne zevâl

Nitekim mihr ü meh ile ola bu leyl ü nehâr²⁰

Senî Ali'nin elif-nâmesinde 29 harf için 29 beyit yazılmış, harfler alfabetik olarak beyitlerin ilk mısralarının başında yer almıştır. Harflerin hemen ardından aynı harfle başlayan kelimeler bulunmaktadır. Baştaki harfler elif-nâmenin veznine dahildir. Buna göre Senî'nin elif-nâmesi remel bahrinin fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün (-.-/-.-/-.-/-.-) kalıbıyla yazılmıştır.

¹⁹ Divân, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi nr. 181, yk. 80^a-80^b ve Uşşakî Tekkesi nr. 161, yk. 74^b-75^a.

²⁰ *Muhibbî Divânı*, haz. Coşkun Ak, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1987, s. 811-812 . İlk dört beyti verilen Muhibbî'nin elif-nâmesi 29 beyittir; bk. Nihat Öztoprak, *a.g.e.*, s. 819.

IV. Metnin Muhteva Özellikleri

Dinî ve ladinî konularda yazılan elif-nâmeler içerisinde Senî Ali'nin elif-nâmesi tasavvufî içeriğe sahiptir ve Allah aşkını işlemektedir. Elif-nâmede elif harfinin Allah'ın zatına işaret olduğundan, Hz. Muhammed (s.a.v)'in tevhid evinin kapısına insanları çağırdığından, yerin göğün, toprağın vs. Allah'tan gelen neticelere sübût ettiğiinden, Allah'ın eşyayı ve bütün canlıları yaratıp nûrunu eşyaya ve rûhlara saçtığından ve bütün varlıklar yaratıldıktan sonra Allah'ı tesbih ettiklerinden bahsedilir. Ayrıca Allah'ın zâtından başka hiçbir şeyin var olmadığı, mâsivânın karanlık, hatta geçen gölge ve boş heves olduğu anlatılmaktadır.

V. Senî Ali'nin Elif-nâme Metni²¹

Elif-nâme²²

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Elif Allâh zâtına oldı işâret muṭlaḳâ

Hem elif ta'bîr-i ülfetdür Hudâ halka şehâ

(Ey padişah! Elif, muhakkak Allah'ın zâtına işarettir. Hem elif, Allah'ın halka yakınlaştığının bir göstergesidir.)

2. Bâ bekâdan şâdır olan [rûh u?] cevher ol durur

Kim aña rûhum durur didi haberde Muştafâ

(Bâ harfi, bekâdan ortaya çıkan ruh ve cevherdir. Zira hadiste Hz. Muhammed (s.a.v) onun için "rûhumdur" dedi.)

3. Tâ tebârek nefsi küll mevcûd olmaḳdur delîl

K'ol sebebdür cüz ü küllün fıtratına ibtidâ

(Bereketli olsun ki tâ harfi, Nefs-i Küll'ün varlığına delildir. Zira parça ve bütün, her şeyin yaratılışına ilk sebep odur)

4. Şâ şübût ider ki senden [çok] netâyic gelmege

'Arş [u] ferş [ü] hem 'anâşır hem ṭabayi'le şerâ

(Gökyüzü, yeryüzü, dört unsur, tabiatler ve toprak senden çok netice gelmesi için uğraşır durur.)

5. Cîm cemâli nûrunı eşyâya şaçdı ol cemîl

Tâ ki mevcûd oldılar ol dem 'ademden bî-ḥafâ

²¹ Metnini verilen elif-nâme, Senî Ali Dîvânı'nın Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi, nr. 181 ile Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi, nr. 161 nüshalarından elde edilmiştir. Bu nüshalar anılan eserin şimdilik bilinen yegâne nüshaları olup elif-nâmenin yer aldığı yaprak numaraları ilgili dipnot alanında verilmiştir. Nüshalar arasında fark ortaya çıkmamıştır. Metne vezin veya anlam gereği ilave edilenler [] içinde verilmiştir. Âyet iktibasları italik yazılıp ayrıca anlamları verilmiş ve künyeleri kaydedilmiştir.

²² Senî Ali, *Dîvân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi, nr. 181, yk. 8^b-9^a ve Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi, nr. 161, yk. 8^a-8^b.

(O cemil (Allah), cemâlinin nûrunu eşyaya saçtı. Böylece o an gizlenmeksizin yokluktan vücuda geldiler.)

6. **Hâ hayât**-1 hayyı Hâk hay kıldı eşyâyı tamâm

Tâ müsebbih oldılar Mevlâya dâ'im ey fetâ

(Ey yiğit! Allah eşyayı (ve) canlı hayatını yarattığından (yaratılışlarını tamamladığından) beri (onlar) Allah'a sürekli tesbih etmektedirler.)

7. **Hâ hayâl**-1 vaşl-1 Hâk eşyâya düşdi bî-gümân

Tâ vişâli şerbetiyle kana cümle bî-riyâ

(Herkes riyâsızca kavuşma şerbetine kansın diye Hakk'a kavuşmanın hayali eşyaya düşdü. Bunda şüphe yoktur.)

8. **Dâl**-1 devlet râh-1 'aşka bunlara oldı delîl

Da'vet ide aşlına ervâha olup reh-nümâ

(Devletin dâltı, ruhlara yol gösterip, onları asıllarına davet etsinler diye bunlara aşk yolunda delil oldu.)

9. **Zâl zât**-1 baħr-1 Hâk cezbât ile cüş eyledi

Tâ ki râci' ide aşla bunları Rabbü'l-'alâ

(Yüce Allah bunları aşlına döndürünce, zât denizi cezbeyle gelerek köpürdü.)

10. **Râ resûl**-1 rahmet-i Raħmân irüben bunlara

Hâne-i tevħîd kapusına didi eşşalâ

(Allah'ın rahmetinin elçisi (Hz. Muhammed s.a.v) bunlara erişip, "tevħîd evinin kapısına gelin" dedi.)

11. **Zâ zülâl**-i feyzine kandırdı ervâhı tamâm

Tâ naşîbi ile her biri kanup didi kefâ

((Allah) ruhları feyzinin saf suyuna tamamen kandırdı. Böylece her biri, nasibiyle kanup "yeter" dedi.)

12. **Sîn sa'**âdet mülkine her biri oldı pâdişâh

Kim aña ehl-i taşavvuf didiler dârü'l-likâ

(Her biri, tasavvuf ehlinin görüşme yeri dediği mutluluk ülkesine pâdişah oldu.)

13. **Şîn şühüd**-1 vech-i muṭlaqla müşerref oldılar

Gördiler kim bâṭıl imiş ol ki dirler mâsivâ

(Mutlak olanın cemâlini görmekle şereflendiler. Mâsivâ dediklerinin boş olduğunu gördüler.)

14. **Şâd şâ'im** oldılar mâ-dün-1 Hâkdan cümlesi

Turkish Studies

- Hamr-ı vaşl-ı dilber ile mest olup buldı safâ
(*Cümlesi, Allah dışındaki her şeye karşı oruca girdi. Sevgiliye kavuşma şarabıyla sarhoş olup safâ buldular.*)
15. **Đād zamm** etdi vücûdın her biri aşlı ile
Tā dālâletden necâtı virdi rahmetle Ĥudâ
(*Her biri varlığını aslına ekledi. Böylece Allah, rahmetle sapkınlıktan kurtardı.*)
16. **Ŧā tahâret** şerbetin çün nûş kıldılar kamu
Gözlerine ğayr-ı Ĥağ bî-şübhe görindi fenâ
(*Hepsi, temizlik şarabını içince kuşkusuz Allah'tan başka her şey gözlerine yok göründü.*)
17. **Zâ zühür-ı** vech-i Ĥağ kıldı tecellî cānlara
Göz açup gördiler eşyâyı kamu doldı ziyâ
(*Allah'ın cemâlinin görülmesi canlara tecelli kıldı. Gözlerini açtıklarında eşyayı tamamen nurla dolmuş gördüler.*)
18. **'Ayn 'ayn-ı** zât gördiler şıfâtın bî-gümân
Pes fenâdan şoñra buldı cānları 'ayn-ı bekâ
(*Şüphesiz (senin) vasıflarını zâtın ta kendisi gördüler. Hâsılı, cānları yokluktan (fenâ) sonra kalıcılık (bekâ) buldu.*)
19. **Ġayn ğayr-ı** zât-ı Ĥağ mevcûd yokdur gördiler
Bildiler vâhiddedür a'dād-ı mücmel bâtınâ
(*Hakk'ın zâtından başka hiçbir şeyin var olmadığını gördüler. Bütün sayıların "bir"de gizli olduğunu bildiler.*)
20. **Fâ fenâdur** şüret-i eşyâ velîkin cānları
Bâkidür Ĥağğ ile dâ'im buluban bî-ğadd 'atâ
(*Eşya görünüşte yoktur; ancak canları sayısız ihsan sayesinde Allah ile bâkidir.*)
21. **Kâf kâdir** kudretin mağdûra tağdîr eyledi
Tâ ki mağdûrât anuñ ile buldılar nümâ
(*Kâdir olan Allah, gücünü kaderi olana/kudretle meydana gelene takdir eyledi. Böylece kudretle meydana gelen her şey onunla görünür oldu.*)
22. **Kâf kâfi-i** Ĥudâ her şeye olduğın kefîl
Kâmil olan görüben hükmüne virdiler rızâ
(*Olgun kimseler, Alah'ın kâfilliğinin her şeye kefil olduğunu görüp hükmüne razı oldular.*)

23. **Lâm** luṭfını görüp her cāna sārī olduğın
 Pes didiler *innehu ma‘nen cemī‘u evliyā*
(Lütfunun her cana erişici olduğunu görüp sonra “Muhakkak ki O, mânâda velilerin tamamıdır” dedi.)
24. **Mīm** mālîk mülki üzre gördiler [kim] ğayrı yoĝ
 Bildiler mālîkü’l-mülküñ durur hükm-i każā
(Sahip olanın mülkünde olduğunu ve başkasının olmadığını görünce, kazâ hükmünün mülkün sahibinde olduğunu bildiler.)
25. **Nûn** nûr-ı zâtını çün şaldı ervāha İlah
 Def’ oldı māsivā zulmât ol dem bî-riyā
(Allah, zâtının nûrunu ruhlara salınca, o an riyasızca karanlıklar ve māsivâ ortadan kalktı.)
26. **Vāv** vicdân-ı vaḥdetinde cānları ğarĝ oldı bil
 Tā velāyet ḥalvetinde buldılar bî-reyb cā
(Vaḥdetin vicdânında canların boĝulduĝunu bil. Böylece şüphesiz, (onlar) velilik halvetinde yer buldular.)
27. **Hâ** hüviyyetden dinildi *Ķul huvallāhu eḥadd²³*
 Ya‘ni diñ kim külli şey’in hālîk²⁴ illā vechunā
(Hüviyyetten (varlık sıfatından) “De ki O Allah, birdir.” denildi. Yani bizim yüzümüzden başka “Her şey yok olucudur” deyin.)
28. **Lâmelif lâ**-raybe kim Ḥaĝĝuñ durur vārîlık hemān
 Māsivāsı zıll-ı zā’ildür ü yā bād-ı hevā
(Şüphesiz varlık sadece Allah’ındır. Allah’tan başka her şey geçici bir gölge ya da boş hevestir.)
29. **Yâ** yedullah ğayr-ı Ḥaĝĝ vehmin hicābın ref’ idüp
 Ey Senî tā ḳā’im oldı Ḥaĝĝ ile cān dā’im[ā]²⁵
(Ey Senî! Allah’ın eli kendinden başka her şeyin perdesini kaldırıncı, can dâima Allah ile var oldu.)

²³ *De ki: O Allah, birdir.* anlamındaki bu ibare İhlâs Suresinin 1. ayetinden iktibastır. bk. http://www.kuranmeali.org/112/ihlas_suresi/1.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx/10_Şubat_2012 (Diyaret İşleri Başkanlığı Yay.)

²⁴ *Her şey yok olacaktır.* anlamındaki bu ibare Kasas Suresinin 88. ayetinden iktibastır. http://www.kuranmeali.org/28/kasas_suresi/88.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx/10_Şubat_2012 (Diyaret İşleri Başkanlığı Yay.)

²⁵ Bu mısra nüshada, “Ey Senî tÂ úÂ’im oldı Óaúú-ile cĀnlar dĀ’im” şeklindedir. Fakat hem vezin hem de kafiye gereĝi “Ey Senî tĀ úĀ’im oldı Óaúú-ile cĀn dĀ’im[Ā]” şeklinde tamir edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç

Çalışma sonunda ulaşılan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Tertip hususiyetine göre beş gruba ayrılan elif-nâmeler amaçları ve konuları farklı olarak hem dîvân, hem halk, hem de tekke edebiyatında birçok şair tarafından kaleme alınmış manzumelerdir.

2. Elif-nâmeler bugün akrostiş olarak bilinen mısraların veya beyitlerin başına harf veya kelimeler getirilerek bir isim veya bir anlam çıkartılan muvaşşah sanatı ile örtüşmektedir. Nitekim elif-nâmelerde de harfler elif'ten ye'ye doğru alfabetik olarak sıralanmaktadır.

3. Değişik nazım şekilleri ve genellikle aruz vezninin fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün kalıbıyla veya 11'li hece vezniyle yazılan elif-nâmelerin çoğunlukla dinî olmak üzere hemen her konuda yazılmış örneklerinin mevcut olduğu; ancak bugüne değin yayımlanmış elif-nâme örneklerinden hareketle, büyük çoğunluğunun dinî-tasavvufî içerikte olduğunu düşünmek mümkün görünmektedir.

4. Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda, kaynaklarda ismi dâhil, hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamayan, yalnızca dîvânından elde edebilen bilgiler doğrultusunda hayatı aktarılan Senî Ali, 16. yüzyılda yaşamış ve dinî-tasavvufî şiirler yazan bir şâirdir. Dîvânında yer alan elif-nâme ise *düz elif-nâme* türüne örnek olup dinî içeriğe sahiptir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ Namık, "Bakâyî'nin Battal-nâme Adlı Eserindeki Elif-nâme", Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri, Elazığ 1989, s. 1-5,
- AKDEMİR Hikmet, Belâgat Terimleri Ansiklopedisi, Nil Yay., İzmir 1999.
- Ali bin Ahmed bin Emîr Ali, "Mecmû'a-i Latîfe ve Dili (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)", haz. Mustafa Demirel, Çağrı Yay., İstanbul 2005.
- ARAT Reşid Rahmeti, Eski Türk Şiiri, Türk Tarih Kurumu Yay., II. Baskı, Ankara 1986.
- COŞKUN Menderes, Sözü'n Büyüsü Edebî Sanatlar, Dergâh Yay., İstanbul 2007.
- ÇELEBİOĞLU Âmil, "Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 607-624.
- ÇETİN İsmet, "Elifnâmeler ve Sefil Ali'nin Bir Elifnâmesi", Millî Folklor, Ankara 1992, s. 39-42.
- DEMİREL Mustafa, "Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri", Bilig, Bilim Kültür Dergisi, Ankara 1996, s. 202-246.
- GÖKÇİMEN Ahmet, "Türkmen Edebiyatında Elifname" A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 43, Erzurum 2010, s. 105-120.
- GÜZEL Abdurrahman, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, III. Baskı, Ankara 2006.
- Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Kâtı, haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000.
- ÖZTOPRAK Nihat, "Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 2006, c. XXXV, s. 135-167.

- ÖZTOPRAK Nihat, “Elifname Yazma Geleneğine Göre Fuzûlî'nin Elifnamesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslararası V. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Deyişbilim Yazıları: İstanbul 2006, Pegem A Yay., s. 327-336.
- ÖZTOPRAK Nihat, “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007), Bildiriler-2, Erzurum 2009, s. 817-829.
- TAVUKÇU Orhan Kemal, “Akrostiş (Muvaşşah)”, Kültür Tarihimizde Gizli Diller Şifreler, Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Erdal Şahin, Picus Yay., İstanbul 2008, s. 221-222.
- TEMİZEL Ali, Ahmedî'nin Farsça Eserleri: Tenkitli Metin-İnceleme-Tercüme ve İndeks, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, 2002, s.165.
- TURAN Selami, “Hatâyî'nin Elif-nâme Tarzında Yazılmış Şiirleri”, Arayışlar, İnsan Bilimleri Araştırmaları, Isparta 2004, s. 107-125.
- TÜRKMEN Fikret, “Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşî Şairlerin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller”, I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyum Bildirileri (22-24 Ekim 1998), Ankara 1999, s. 339-355.
- http://www.kuranmeali.org/112/ihlas_suresi/1.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx/10_Şubat_2012 (Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.)
- http://www.kuranmeali.org/28/kasas_suresi/88.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx/10_Şubat_2012 (Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.).